

Expert meeting “Een Nieuwe New Deal” 16 oktober 2008

Toelichtingen bij de agenda

Algemene opmerking

De nu volgende toelichtingen zijn gebaseerd op de papers zoals die zijn ingediend. De in de papers geformuleerde gedachten en voorstellen bestrijken een heel breed gebied. Het zal zaak zijn om enige beperkingen aan te brengen.

Wij vinden het ook door VODO gehanteerde kwadrantenschema van Wilbers (zie bijlage) goed bruikbaar om te markeren waar wij ons vooral op moeten richten. Het geeft ook goed aan dat de druk op de diverse kwadranten pas zal leiden tot een gedragen verandering. In dit schema wordt onderscheid gemaakt tussen het collectieve en het individuele (of: persoonlijke) niveau. De komende conferentie in Antwerpen (16 januari 2009), waarvan deze expert meeting als inhoudelijke voorbereiding geldt, spitst zich toe op beleidsverandering en wijziging van algemene waarden en principes. Dit is dus met name het collectieve niveau. Dat wil niet zeggen dat wij de gedachten / voorstellen over individuele of persoonlijke verantwoordelijkheden en gedragingen geheel buiten beschouwing willen houden. Wij staan op het standpunt dat het belang daarvan op zijn minst onderschreven moeten worden. Op de in januari 2010 in (opnieuw) Tilburg te houden conferentie zal dat thema centraal staan. Expert meetings zullen ook dan vooraf een rol spelen.

10.35 – 12.45 uur: Thema 1: Transitie in de diepte: samenhang tussen de diverse dimensies van de beoogde transitie

De ochtenddiscussie wordt ingeleid door Erik Paredis.

De *ochtendzitting* gaat over de samenhang tussen de diverse dimensies, die aan een transitie als door ons bedoeld vast zitten; het gaat dan dus eigenlijk om het gezamenlijk ontwerpen van een probleemstelling die aan die diverse aspecten van de transitie (beleidsmatig, structureel en cultureel) recht doet. Zo kan de weg worden gebakend om (en dat zal in het bijzonder in de *middagzitting* dienen te zijn) voor de gehele benodigde breedte samenhangende maatregelen tot procesbeïnvloeding voor te stellen, het voor en tegen van bepaalde transitie-instrumenten van structurele aard te bespreken, en ook mogelijke oproepen of initiatieven te duiden die op een verandering van collectieve waarden en cultuur zijn gericht. De ochtendzitting is dus voornamelijk fundamenteel en analyserend, de middagzitting eerder operationeel.

Deelvragen voor de ochtendzitting:

- a) In het algemeen wordt gepleit voor een integrale transitieaanpak. Zie VNDM Plan C, zie het integratief schema van Wilbers bij de VODO brochure en bij VNDM, zie ook Van der Wal / Goudzwaard. Wordt deze visie ondersteund?
- b) Hoe zien de experts de relatie tussen de twee zuilen van de transitie: duurzaamheid en solidariteit? Waar strijden ze, waar gaan ze samen; hoe kan de wisselwerking worden verbeterd?
- Is er nood aan cq. angst voor een utopisch vergezicht? (zie Bakker). Is er bij economen en politici een paradigmashift noodzakelijk? (zie de Degrowth conferentie, zie ook Dierckxsens over de actuele economische rationaliteit, Opschoor over een noodzakelijke verandering van perspectief, zie ook Segers / De Heer)
- Is een transitieperiode van 10 jaar realistisch? (Zie Lyklema)

- Hoe verduurzamen we zó, dat er in de wereld meer economische en ecologische ruimte ontstaat voor de armen? En hoe streven we zó naar meer solidariteit in de wereld, dat ook een grotere mate van duurzaamheid wordt bereikt? (Zie ook de inbreng van Terhal en van Opschoor)

c) Fundamentele veranderingen: In nogal wat papers wordt expliciet of impliciet de noodzaak (of niet) van fundamentele systeem veranderingen aan de orde gesteld. Welk standpunt moet daarover worden ingenomen?

- Uit de bijdragen van bijvoorbeeld Bequé, Dierckxsen, en Segers/de Heer, en wat het aspect van de bevolkingspolitiek aangaat ook die van Lyklema, is af te leiden dat eerst fundamentele veranderingen dienen plaats te vinden.
- Uit andere bijdragen (Opschoor, Terhal, Hueting) is het standpunt af te leiden dat vanuit de bestaande structuur gewerkt kan worden om processen te veranderen, maar dat daarbij tegelijkertijd moeten worden openstaan voor diverse noodzakelijke structuurwijzingen, dit naar het voorbeeld van de New Deal. Van Tongeren: “Laat het kapitalisme vóór je werken”.
- Ook wordt expliciet of impliciet bepleit (Van der Wal, Urgenda Manifest, Opdebeeck, Van Tongeren) dat er pas echte slagingskans is wanneer vooraf, of eventueel simultaan, aan een fundamentele wijziging van de heersende mentaliteit wordt gewerkt.

d) Ten aanzien van de verantwoordelijke actoren en noodzakelijke instituties worden diverse opmerkingen gemaakt.

- Welke ziet men als de belangrijkste bestaande of nieuwe actoren bij de transitie, zowel in België, Nederland, Europa (Lissabon accorden) als in de wereld? Moeten er nieuwe instituties komen, en/of welke herzieningen zijn bij de bestaande instituties nodig? (Opschoor, Terhal, Mestrum, Van Steenberghe) Hoe zien we de rol van overheid, van coalities, vakbeweging, bedrijfsleven, naast CBS en CPB (andere manier van meting). Wat hoort hun inbreng te zijn naar het uiteindelijk te voeren beleid, *top down* versus *bottom up*? (vgl. Paredis 39 over ‘polderen’).

13.45-15.00 uur: Thema 2: Transitie in de breedte: voorstellen van beleid

De middag discussie wordt ingeleid door Paul de Beer

Algemene opmerking

Zoals uit onderstaande zal blijken is een grote veelheid van voorstellen en ideeën gepresenteerd. Gezien de breedte en veelheid van deze suggesties, zeker ook de vele speerpunten en in de probleemstelling al genoemde beleidsterreinen (inkomensbeleid, conjunctuur beleid, prijsbeleid monetair beleid, fiscaal beleid, vergunningenbeleid enz.) stellen wij voor in de middagdiscussie steeds een onderscheid te maken tussen voorstellen op korte termijn (a.) en op middellange of langere termijn (b.) Dat geeft de mogelijkheid om ook de context wat in te kleuren, namelijk:

- a. welke maatregelen of veranderingen zijn wenselijk en nodig in de eerste transformatiefase, die van *de groeiverlegging* (met inbegrip van een verschuiving van de materiële consumptiegroei naar maatschappelijke investeringen in meer duurzaamheid en solidariteit)? De economische groei blijft als het ware bij ons, maar wordt anders ingevuld, de hoogtemeter komt in werking, volgens Hueting met een positief werkgelegenheidseffect. (Zie ook het opstel van De Boer)

b. welke maatregelen of veranderingen zijn nodig om op (middel)lange en lange termijn tot een daadwerkelijke duurzame en solidaire economie (in de zin van ook een duurzaam NI) te komen, met inbegrip van het mogelijk element van een netto *groeivermindering* (of materiële krimp) in de rijkere landen?

Daarnaast stellen wij voor onderscheid te maken tussen voorstellen gericht op *voorwaardenschepping* en die op *structuurverandering*, zie het hierna volgende.

1 Procesverandering: Voorwaardenscheppende beleidslijnen

Algemeen

- Goudzwaard stelt voor te komen tot de reorganisatie van het economisch beleid door de aanvaarding van dwingende randvoorwaarden. Zie ook Hoogendijks pleidooi om het geldsysteem “te temmen”, en Opschoor over afdwingbare gedragsregels.
- Terhal: “Voorondersteld wordt dat overheden een sterkere rol zullen gaan spelen in het beheersen, afremmen en stimuleren. En ook dat daarbij sprake zal zijn van meer internationale samenwerking en coördinatie, mede door het verschuiven van geopolitieke zwaartepunten.”
- Het beleidsprogramma van Urgenda voorziet in een concreet management van de door Urgenda voorgestelde beleidslijnen. Los van de concrete inhoud van die voorstellen is het belangrijk vast te stellen of de Urgenda aanpak van management van de transitie zinnig wordt bevonden.

Reallocatie

Hueting en Heertjes accent op de noodzaak van reallocatie van schaarse productiefactoren en milieugebruiksmogelijkheden, met internalisering van kosten in de prijzen, leidend tot een andere bedrijfstakontwikkeling; Van Tongeren: “Hogere kostenallocatie aan wat schaars is (milieu, natuur, hulpbronnen). Lagere kostenallocatie aan wat ruim voorhanden is (menskracht).”; Opschoor’s ideeën over de beïnvloeding van zowel productie– als consumptiestromen.

Anders meten

- Diverse pleidooien voor andere indicatoren (DNI, voetafdruk en de aanvulling daarop van Lyklema, ISEW, IDS), pleidooi van Steenbergen voor andere betaaleenheid: URA.

Belastingen

- Van Tongeren: fiscale vergroening; Metz: belasting op milieugebruiksruimte i.p.v. arbeid; Juffermans footprinttax; Hueting’s bestemmingsheffingen bij de verontreinigingsbron; de Beer’s algemene belastingverhoging, CO2 tax; primaat van collectieve voorzieningen boven private consumptie;

Vaststelling prijzen

- Diverse pleidooien voor internaliseren van “externe kosten”. Pleidooi van Hoogendijk en anderen voor “eerlijke handel” cq. “duurzame handel”, voorstel van Juffermans voor een STO.

Mondiale instituties

- Voorstellen van Mestrum en van Opschoor voor een nieuw ontwikkelingsbeleid
- Terhals internationale institutionele hervormingen (zie ook Opschoor en Mestrum), Dierckxsens sociale democratie, en controle van capital flows.
- Voorstellen van Opschoor voor uitbreiding en versterking van multilaterale milieuverdragen
- Voorstellen van Opschoor, Juffermans en Terhal voor herformulering van basisrechten;
- Opschoor over afdwingbare gedragsregels voor het internationale bedrijfsleven.

2. Structuurverandering: concrete structurele maatregelen

Het voorstel is om VODO's onderscheid in drie strategieën voor duurzame ontwikkeling als indeling te gebruiken:

Efficiëntie strategie

- Jeroen vd Bergh's pleidooi voor sterke impulsen voor energiebesparende en milieuontziende investeringen/innovaties; technologieën op potentie beoordelen i.p.v. op huidige prestaties, tijdshorizon van doelmatigheid verlengen (doorbreken van dominantie korte termijn doelmatigheid); Geldof's en Reijnders' vraagtekens bij "C2C"; zie ook de huidige kunstmatige verkorting van de levensduur (Dierckxsens); zie ook de vele voorstellen van Steenbergen voor beperking van de ecologische uitputting.
- Zie ook het Urgenda manifest met een grote veelheid van concrete op duurzaamheid gerichte maatregelen.

Sufficiëntie strategie

- Bequé's invoering van een maximuminkomen; (nieuwe) coalitievorming met werkgroepenaanpak;
- Paul de Beer's pleidooi voor rantsoenering en quoterig, YOUPEC's pleidooi voor consumptieve krimp; Van Tongeren: eerst consumanderen, daarna consuminderen; emissienormering.

Herverdelingsstrategie

- Mestrum's optie van internationale fiscaliteit; Keune's pleidooi voor wereldwijde bestaanszekerheid via overdrachten van bijna 4 %; Terhal: "a global social security floor" (kosten: US\$ 480 miljard), Afrika als "proeftuin"; Steenbergen over sociale zekerheid; UNDP's inschatting van noodzakelijke overdrachten voor klimaatdoeleinden van 0,2 %; Opschoor voorstellen voor nieuwe commiteringen van in totaal 0,3 %;
- Opschoor's nieuwe mechanismen voor schulddelging en hervorming van het internationale monetaire systeem;
- Segers / De Heer's (en anderen) pleidooi voor een (wereldwijd?) basisinkomen;
- Barrez's voorstel voor aanpak van sociale problemen in eigen landen;
- effecten van diverse beleidslijnen op inkomen (De Boer)

3. Cultuurverandering

Paul de Beer's ideeën over statusbevordering; idem: afremming commerciële reclame, betwijfeld nut van reclamecampagnes, rol van onderwijs, media. Koo vd Wal 's beelden van het goede leven; ideebeïnvloeding. Van Tongeren: politieke wilsvorming en durf; wervend perspectief: "anders zonder verspilling"; Opdebeecxk's idee om spiritualiteit in het geding te brengen, en vooruitgangskwalen als burn-out als hefboom voor verandering te gebruiken.

16.00-16.30 uur: Conclusies

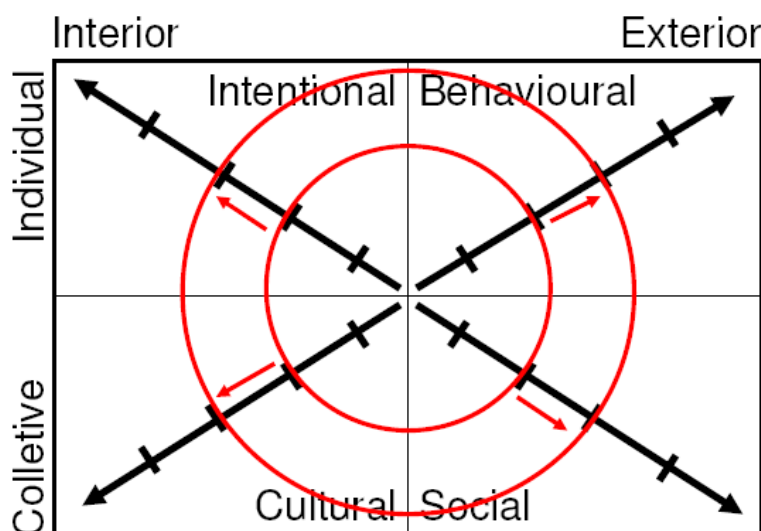
De conclusies worden ingeleid door Bob Goudzwaard

Bij de conclusies vindt een terugkoppeling plaats naar de in de Verklaring van Tilburg geformuleerde speerpunten. Vooruitblikkend wordt de vraag beantwoord welke belangrijke bakens van beleid verzet moeten worden.

Bob Goudzwaard, Leida Rijnhout, Lou Keune

Bijlage: Kwadrantenschema

Het “All Quadrants, All Levels”-schema’ van Ken Wilbers, verduidelijkt op welke terreinen gewerkt moet worden om tot gedragsverandering te komen.

Integral approach to change

Het nu volgende schema is een (voorlopige) bewerking van de matrix van Wilbers.

<i>Attitude</i>	<i>Gedrag</i>	
Pro memorie -Politieke wilsvorming en durf -Statusbevordering -Afremming commerciële reclame -Rol van onderwijs, media -Beelden van het goede leven -Ideeënbeïnvloeding -Wervend perspectief: “anders zonder verspilling” -Vooruitgangskwalen als hefboom voor verandering gebruiken -Utopische toekomstbeelden -Herformulering (mensen-) rechten en plichten -Spiritualiteit in het geding brengen <i>Cultureel</i>	Pro memorie Processen -Reallocatie -Anders meten -Belastingen -Vaststelling prijzen -Mondiale instituties	Structuren -Efficiëntie strategie -Sufficiëntie strategie -Herverdelingsstrategie <i>Maatschappelijk</i>

Op 16 januari 2009 vindt in Antwerpen de volgende grote conferentie plaats; daar zullen de noodzakelijke veranderingen op het collectieve niveau (zie Wilbers) ter discussie staan; op de 2010 conferentie zal het individuele niveau geagendeerd zijn.

Ter voorbereiding van de 2009 conferentie vindt in november/december 2008 nog een expert meeting plaats over de noodzakelijke individuele veranderingen.